

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (Π.Μ.Σ.) στη Διοίκηση
Τουριστικών Επιχειρήσεων & Οργανισμών**

Οδηγός Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας

Θεσσαλονίκη, 2018

1. Γενικά χαρακτηριστικά και προδιαγραφές της Διπλωματικής Εργασίας

Το κείμενο στην Διπλωματική Εργασία θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από πληρότητα και επιστημονικότητα, δομή κι οργάνωση, γλωσσική σαφήνεια και ακρίβεια, πρωτοτυπία και δημιουργικότητα. Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές καλούνται να διατυπώνουν τη σκέψη τους απλά και με σαφήνεια, να χρησιμοποιούν δομημένες και ορθά συνταγμένες προτάσεις. Η γλώσσα συγγραφής της διπλωματικής εργασίας είναι η Ελληνική ή η Αγγλική.

Η έρευνα για την εκπόνηση της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας πρέπει να έχει κάποια βασικά χαρακτηριστικά και να εκπληρώνει τις ακόλουθες προϋποθέσεις. Το άριστο επίπεδο μιας Διπλωματικής Εργασίας είναι να παρουσιάζει επιστημονική πρωτοτυπία (π.χ. να είναι δυνατό να οδηγήσει είτε στην υποβολή επιστημονικής δημοσίευσης σε Επιστημονικό περιοδικό (journal) , είτε σε ανακοίνωση σε διεθνές ή εθνικό Επιστημονικό συνέδριο) ή/και να συμβάλλει στην προώθηση της γνώσης γύρω από το θέμα που πραγματεύεται.

Τα επιστημονικά στοιχεία (δεδομένα) που θα χρησιμοποιηθούν πρέπει να είναι έγκυρα και η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί πρέπει να στηρίζεται σε γενικά παραδεκτές αρχές για να μπορεί να ελεγχθεί εύκολα και με ακρίβεια. Τα επιστημονικά στοιχεία (δεδομένα) που θα χρησιμοποιηθούν στη διπλωματική εργασία μπορεί να προέρχονται είτε από πληροφορίες που συλλέγει ο ίδιος ο φοιτητής, είτε από πληροφορίες που έχουν συλλέξει άλλοι. Οι πληροφορίες που συλλέγουν άλλοι βρίσκονται κυρίως σε βιβλία, άρθρα, δημοσιευμένες εκθέσεις, δημοσκοπήσεις, απογραφές και ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων. Τα δεδομένα που συλλέγει ο ίδιος ο φοιτητής προέρχονται κυρίως από ερωτηματολόγια, συνεντεύξεις, κ.ο.κ. Ο επιβλέπων καθηγητής, σε συνεργασία με τον μεταπτυχιακό φοιτητή, θα συστήσει ποια στοιχεία ή πληροφορίες είναι καταλληλότερα για την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας. Επίσης, θα συμβουλευσει για το μηχανισμό και τις πρακτικές λεπτομέρειες της συλλογής των πρωτογενών και των δευτερογενών στοιχείων.

Η επιλογή της κατάλληλης ερευνητικής μεθοδολογίας αποτελεί ένα πολύ σημαντικό στάδιο στη διαδικασία εκπόνησης μιας διπλωματικής εργασίας. Οι μέθοδοι ανάλυσης που κρίνονται ως οι πιο κατάλληλες είναι συνήθως οι στατιστικές ή ποσοτικές μέθοδοι και σε ορισμένες περιπτώσεις, που απαιτείται από το υπό διαπραγμάτευση θέμα της Δ.Ε., οι περιγραφικές ή ποιοτικές μέθοδοι.

Επιπλέον, το κείμενο πρέπει να είναι καλογραμμένο και ευανάγνωστο. Ένα δυσνόητο κείμενο με ορθογραφικά και συντακτικά λάθη, με σφάλματα στις βιβλιογραφικές αναφορές και με έλλειψη δομής θα οδηγήσει σε αναγκαίες αναθεωρήσεις. Υπάρχει η προσδοκία χρήσης λόγου εξαιρετικά ακριβούς και μεστόυ αλλά όχι κουραστικού, ‘προχωρημένου’ λεξιλογίου και ύφους επιστημονικού και σταθερού σε όλη την έκταση της εργασίας, με ταυτόχρονη αποφυγή των εκτενών και κουραστικών προτάσεων, καθώς και των αυτολεξεί παραθέσεων κειμένου. Απαραίτητη είναι η απουσία γραμματικών, ορθογραφικών και συντακτικών λαθών, σε βαθμό που να μπορεί να ειπωθεί πως, ως γραπτό κείμενο, η εργασία έχει δημοσιεύσιμο επίπεδο (publishable standard).

Η εργασία αναμένεται να συνιστά ένα λογικά οργανωμένο κείμενο με μεγάλη εσωτερική συνοχή και πρωτοτυπία, στο οποίο η αλληλουχία των πληροφοριών και των επιχειρημάτων (από την εισαγωγή έως και τα συμπεράσματα) να είναι αποτελεσματική και ευρηματική, ενώ οι μεταξύ τους συνδέσεις να είναι ισχυρές. Το όλο κείμενο καλείται να χαρακτηρίζεται από επιστημονική πειθώ και να εγείρει νέα ζητήματα στον επιστημονικό διάλογο. Η εργασία οφείλει να έχει μορφοποιηθεί με μεγάλη επιμέλεια, χωρίς ασυνέπειες, δείχνοντας ‘επαγγελματική’, χωρίς περιττές ή άσχετες αναφορές και να περιλαμβάνει όλα τα απαραίτητα παραρτήματα.

Τέλος, η διπλωματική εργασία πρέπει να δημιουργεί τις προϋποθέσεις μελλοντικής έρευνας στη συγκεκριμένη επιστημονική περιοχή και να εμπλουτίζει το γνωσιολογικό υπόβαθρο του συγγραφέα με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε να διευκολύνει τις επαγγελματικές του επιδιώξεις.

2. Προσδιορισμός και επιλογή θέματος της εργασίας

Ο προσδιορισμός του θέματος της διπλωματικής εργασίας αποτελεί μία από τις σημαντικότερες δραστηριότητες των μεταπτυχιακών σπουδών. Το θέμα της διπλωματικής εργασίας πρέπει να είναι **εφικτό** και **συγκεκριμένο**. Προτείνεται οι φοιτητές να επιλέγουν θέματα που τους ενδιαφέρουν και τους επιτρέπουν να αξιοποιήσουν τις γνώσεις τους και τις αναλυτικές τους δεξιότητες. Η επιλογή του θέματος μπορεί να προκύπτει είτε από ιδέες που προέκυψαν κατά τη διάρκεια των σπουδών, είτε από άλλα εξω-ακαδημαϊκά ενδιαφέροντα. Το θέμα της διπλωματικής εργασίας πρέπει να είναι ένα θέμα - πρωτίστως - ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος, και δεν πρέπει να είναι εντελώς γενικό ή μια απλή άσκηση πρακτικής εφαρμογής. Η άριστη

περίπτωση είναι να επιλεγεί ένα θέμα, το οποίο αποτελεί ένα δυναμικό συνδυασμό της ακαδημαϊκής σημαντικότητας και του πρακτικού ενδιαφέροντός του.

Παρακάτω, ακολουθούν μερικές βασικές οδηγίες με βάση τις οποίες οι φοιτητές θα πρέπει να επιλέγουν το θέμα το οποίο θα πραγματοποιούν στη διπλωματική εργασία τους:

- Το θέμα της εργασίας θα πρέπει να ανταποκρίνεται στα επιστημονικά ή/και επαγγελματικά ενδιαφέροντα του φοιτητή.
- Το θέμα της εργασίας θα πρέπει να έχει κάποια μορφής κοινωνική και επιστημονική σημασία.
- Οι πηγές της έρευνας θα πρέπει να είναι προσιτές και διαθέσιμες.
- Οι πηγές της ερευνάς θα πρέπει να είναι εύχρηστες και εντός του μορφωτικού βεληνεκούς του φοιτητή.
- Το θεωρητικό και μεθοδολογικό πλαίσιο της έρευνας θα πρέπει να είναι στο πλαίσιο των προδιαγραφών για μία διπλωματική εργασία μεταπτυχιακού επιπέδου.
- Η ύπαρξη σχετικού με το υπό εξέταση αντικείμενο εποπτεύοντα καθηγητή που μπορεί να βοηθήσει τον φοιτητή στην έρευνα του συγκεκριμένου θέματος.
- Είναι καλό να αποφεύγονται τα υπερβολικά γενικά και πανοραμικά θέματα.

Για να βοηθηθεί ο φοιτητής, παρακάτω αναφέρονται ορισμένες εναλλακτικές ενδεικτικές θεματικές κατηγορίες διπλωματικών εργασιών (πρέπει όμως να ληφθεί υπόψη ότι, ανεξαρτήτως της θεματικής κατηγορίας της διπλωματικής εργασίας, αυτή θα πρέπει να περιέχει τόσο δευτερογενή όσο και πρωτογενή έρευνα, να περιλαμβάνει δόκιμη και σαφώς τεκμηριωμένη ερευνητική μεθοδολογία και να ακολουθεί την ακαδημαϊκή πρακτική):

Θεματική Κατηγορία	Περιγραφή
Ανάπτυξη Θεωρίας / Έλεγχος Υποθέσεως	Η προσέγγιση αυτή αποτελεί την συχνότερα χρησιμοποιούμενη για την εκπόνηση μίας διπλωματικής εργασίας, είναι η πλέον δόκιμη ακαδημαϊκά για μεταπτυχιακό επίπεδο, και εμπεριέχει εγγυημένη επιστημονική πρωτοτυπία. Συχνά, μπορεί να οδηγήσει σε δημοσίευση σε επιστημονικό περιοδικό ή σε συνέδριο. Η προσέγγιση αυτή συνίσταται κατά κανόνα στην ανάπτυξη και/ή έλεγχο μιας θεωρίας με βάση ένα σύνολο εμπειρικών στοιχείων. Η θεωρία

	<p>αναπτύσσεται αρχικά και με βάση βιβλιογραφική ανασκόπηση ως υπόδειγμα (μοντέλο), το οποίο στη συνέχεια δοκιμάζεται (επαληθεύεται ή απορρίπτεται) με βάση πρωτογενή έρευνα.</p>
Μελέτη Περιπτώσεως	<p>Μια μελέτη ή μελέτες περιπτώσεως χρησιμοποιεί ένα ειδικό παράδειγμα ή παραδείγματα για να διαφωτίσει μια θεωρητική προσέγγιση, μια γενική τάση ή μια ποικιλία προβλημάτων. Μπορεί να αναφέρεται τόσο σε γενικά προβλήματα και τάσεις όσο και σε εξειδικευμένα.</p>
Μελέτη Πολιτικής	<p>Μια μελέτη πολιτικής αφορά τον ορισμό ενός προβλήματος, την ανάλυση των λόγων που το προκαλούν, την αναζήτηση και συζήτηση ενός αριθμού πιθανών εναλλακτικών λύσεων και την υπόδειξη ή περιγραφή της εφαρμογής μιας ειδικής λύσεως. Οι μελέτες πολιτικής αφορούν συχνά προβλήματα στο δημόσιο τομέα, αν και μπορεί κατ' εξαίρεση να εφαρμοστούν και σε προβλήματα του ιδιωτικού τομέα ή σ' αυτά μιας μεμονωμένης επιχείρησης.</p>
Επιχειρηματικό Σχέδιο	<p>Ένα επιχειρηματικό σχέδιο ή μελέτη σκοπιμότητας μπορεί να περιέχει ανάλυση ενός επιχειρηματικού κλάδου, αποτίμηση της κατάστασης της αγοράς και σχέδια ανάπτυξης προϊόντος, μάρκετινγκ, χρηματοδότησης και πρόσληψης προσωπικού.</p>
Συγκριτική Ανάλυση	<p>Μία συγκριτική ανάλυση μπορεί να διασαφηνίσει τη συμπεριφορά ή τα διακριτικά χαρακτηριστικά μερικών φαινομένων. Μπορεί να εφαρμοσθεί σε μια ποικιλία περιπτώσεων (π.χ. σύγκριση μοντέλων, μεθόδων ή τάσεων σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο, κ.λπ). Επιπλέον μια συγκριτική ανάλυση μπορεί να περιλαμβάνει την εξέταση της δομής του τουριστικού κλάδου, τις οικονομικές τάσεις, τις τάσεις της αγοράς, τις θέσεις των εταιριών μέσα στον κλάδο και τις αντιλήψεις του εντόπιου κοινωνικού συνόλου. Οι αναλύσεις μπορεί επίσης να επικεντρώνονται σε πλευρές ενός κλάδου, όπως είναι η έρευνα και η ανάπτυξη προϊόντων, η κρατική παρέμβαση, και τα θέματα προσωπικού.</p>
Μελέτη Μάρκετινγκ	<p>Μια μελέτη μάρκετινγκ μπορεί να είναι ένα ολοκληρωμένο σχέδιο μάρκετινγκ ή μπορεί να επικεντρώνεται σε κάποιες ιδιαίτερες πλευρές, όπως είναι η ανάπτυξη νέων προϊόντων, η τιμολογιακή πολιτική, τα κανάλια διάθεσης, η έρευνα τουριστικής αγοράς, κ.λπ.</p>

Ανάπτυξη Μεθοδολογίας	Στην περίπτωση αυτή ο φοιτητής προτείνει και σχεδιάζει ένα νέο αναλυτικό πλαίσιο, μια διαδικασία ή μια νέα μέθοδο προσέγγισης ενός προβλήματος, το οποίο πρέπει να τεκμηριώνει με μια εμπειρική εφαρμογή.
Μελέτη Στρατηγικής	Μια μελέτη στρατηγικής μπορεί να αφορά την κατάρτιση ενός ολοκληρωμένου στρατηγικού σχεδίου μιας επιχείρησης ή οργανισμού, ή μπορεί να επικεντρώνεται σε άλλες πλευρές, όπως είναι οι τάσεις στρατηγικού σχεδιασμού σε έναν ειδικό συγκεκριμένο κλάδο.
Ιστορική Μελέτη Τάσης ή Κλάδου	Η ιστορική μελέτη περιγράφει και αναλύει την ιστορία μιας τάσεως, ενός κλάδου, ενός οργανισμού, κ.λπ., σε πολύ μεγάλο βάθος και με ιδιαίτερα κριτική προσέγγιση.
Ιστορική Μελέτη Βιβλιογραφίας	Η ιστορική μελέτη βιβλιογραφίας περιλαμβάνει τον εξαντλητικό εντοπισμό, παρουσίαση και κριτικό σχολιασμό σε βάθος και με ιδιαίτερα κριτική προσέγγιση ενός θέματος, αξιοποιώντας στο έπακρο τη διαθέσιμη βιβλιογραφία.

Το στάδιο που ακολουθεί την επιλογή του θέματος είναι η αποσαφήνισή του, η οποία επιτυγχάνεται μέσω μιας συγκεκριμένης διαδικασίας. Η αποσαφήνιση του θέματος απαιτεί προσεκτική επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, κατάρτιση κατάλληλων ερωτημάτων και υποθέσεων των οποίων η επίλυση παρουσιάζει ενδιαφέρον και επιλογή της μεθοδολογίας με βάση την οποία θα επιλυθεί το θέμα.

2.1. Ερευνητικά ερωτήματα

Αφετηριακό σημείο για την έναρξη μίας επιστημονικής έρευνας αποτελεί η τοποθέτηση ενός ερευνητικού ερωτήματος. Επιστήμονας δεν είναι αυτός που δίνει σωστές απαντήσεις, αλλά αυτός που θέτει σωστές ερωτήσεις. Κατά συνέπεια, η τοποθέτηση γόνιμων ερευνητικών ερωτημάτων αποτελεί μια από τις πιο δύσκολες και κρίσιμες στιγμές της επιστημονικής έρευνας. Για τον έλεγχο ενός ερευνητικού ερωτήματος θα πρέπει να συνυπολογιστούν τα παρακάτω ζητήματα:

- Είναι το ερευνητικό ερώτημα ορθά διατυπωμένο για εμένα προσωπικά (ύπαρξη ουσιαστικού προσωπικού ενδιαφέροντος, ανίχνευση πιθανών προσωπικών προκαταλήψεων, που μπορούν να εμποδίζουν την προσέγγισή του, κλπ.);

- Είναι το ερευνητικό ερώτημα ορθά διατυπωμένο υπό το πρίσμα της συσσωρευμένης επιστημονικής γνώσης (συμβολή στην ανάπτυξη της επιστήμης, κλπ.);
- Είναι αξιόλογο, μη τετριμμένο το συγκεκριμένο ερώτημα;
- Είναι ορθά διατυπωμένες οι έννοιες και οι παραδοχές του ερευνητικού ερωτήματος (απλότητα, σαφήνεια, επαρκώς συγκεκριμένες, κλπ.);
- Είναι υλοποιήσιμη η έρευνα του εν λόγω ερευνητικού ερωτήματος (ικανότητα του ερευνητή να χρησιμοποιήσει τα απαραίτητα εργαλεία/μεθόδους έρευνας, επάρκεια χρόνου, κλπ.);

2.2. Παρατηρήσεις για το στάδιο συγγραφής της εργασίας

Η συγγραφή διπλωματικής εργασίας μπορεί να πραγματοποιηθεί εφόσον έχει, σε γενικές γραμμές, ολοκληρωθεί το ερευνητικό στάδιο της εργασίας (δηλαδή, η συλλογή των πρωτογενών και δευτερογενών δεδομένων). Ο ερευνητής έχει πλέον συνολική εποπτεία σχετικά με το συσσωρευμένο ερευνητικό υλικό. Σε αυτή τη φάση μπορεί να υποστεί τροποποιήσεις και αλλαγές το αρχικό σχέδιο έρευνας στη βάση των νέων δεδομένων που ανάδειξε η ερευνητική διαδικασία. Μπορεί, επίσης, να χρειαστεί ο ερευνητής να επιστρέψει στη φάση της έρευνας, προκειμένου να αντιμετωπίσει προβλήματα, δυσκολίες, και κενά που εμφανίστηκαν.

Συχνά, οι νέοι ερευνητές δεν υπολογίζουν τις απρόβλεπτες δυσκολίες που μπορούν να εμφανιστούν κατά το στάδιο συγγραφής, και παρουσίασης των αποτελεσμάτων της έρευνας. Από μια άποψη, η ίδια η συστηματική και τεκμηριωμένη παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας αποτελεί μια ιδιότυπη μορφή έρευνας. Είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει επάρκεια χρόνου, ώστε η εργασία να γραφτεί και να ξαναγραφτεί όσες φορές αυτό είναι αναγκαίο μέχρι την τελική διαμόρφωσή της.

Η εργασία θα πρέπει να διορθώνεται από το συγγραφέα αρκετές φορές πριν παραδοθεί για έλεγχο στον επιβλέποντα καθηγητή. Βοηθάει, επίσης, ένας συμπληρωματικός έλεγχος της εργασίας από τρίτα πρόσωπα που θα επιτρέψει τον εντοπισμό πιθανών ελλείψεων και ανεπαρκειών.

3. Οδηγίες Συγγραφής και Περιορισμοί

Ο τρόπος συγγραφής πρέπει να είναι τέτοιος ώστε να επιτρέπει στον συγγραφέα να μεταφέρει το μήνυμα της έρευνάς του καθαρά και συνοπτικά. Πιο συγκεκριμένα

πρέπει να δίνεται μεγάλη προσοχή στη δομή, σύνταξη και γραμματική της διπλωματικής εργασίας. Η διπλωματική εργασία πρέπει να έχει λογική ροή και συνέπεια, να αποφεύγονται φλυαρίες και όσα γράφονται να είναι σχετικά με το σκοπό της μελέτης. Προτείνεται η χρήση Διαγραμμάτων και Πινάκων, όταν μπορούν να υποστηρίξουν και να ενισχύσουν τα επιχειρήματά που παρουσιάζονται.

Κάθε διπλωματική εργασία θα πρέπει να συνοδεύεται από μια σύντομη περίληψη 300 λέξεων στην Ελληνική και μία αντίστοιχη στην Αγγλική γλώσσα. Η περίληψη θα παρατίθεται στην αρχή της διπλωματικής εργασίας. Η εργασία έχει έκταση μεταξύ 30.000-35.000 λέξεων. Στην έκταση αυτή δεν προσμετρώνται τα παραρτήματα και η βιβλιογραφία. Η εργασία πρέπει να είναι δακτυλογραφημένη. Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι δεν παρέχεται η δυνατότητα εκπόνησης ομαδικών διπλωματικών εργασιών στο ΠΜΣ.

Όσον αφορά τη συγγραφή της διπλωματικής εργασίας πρέπει να ληφθούν υπόψη τόσο η δομή που παρουσιάζεται παρακάτω όσο και τα εξής σημεία:

- Η γραμματοσειρά που χρησιμοποιείται πρέπει να είναι Times New Roman. Το μέγεθος της γραμματοσειράς προσδιορίζεται ως εξής:
 - Τίτλος Κεφαλαίου: 16 **bold**
 - Τίτλος υποενοτήτων κεφαλαίου: 14 **bold**
 - Κείμενο: 12
 - Βιβλιογραφικές αναφορές: 11
- Η αρίθμηση των σελίδων πρέπει να είναι συνεχής και κάτω στην εξωτερική πλευρά της σελίδας και να περιλαμβάνει τη σελίδα τίτλου.
- Το κείμενο πρέπει να είναι τυπωμένο σε λευκό χαρτί μεγέθους A4.
- Η διπλωματική εργασία τυπώνεται σε σελίδες A4 με αριστερό/δεξιό περιθώριο 25mm και σε 1,5 διάστιχο.
- Όταν χρησιμοποιούνται διαγράμματα, εικόνες ή πίνακες τα οποία δεν προκύπτουν από τα αποτελέσματα της εργασίας, πρέπει να αναφέρεται και η πηγή τους [όπως για παράδειγμα: Πηγή: World Tourism Organisation (2004), με γραμματοσειρά Times New Roman 11].
- Κάθε εικόνα, διάγραμμα ή πίνακας, πρέπει να σχολιάζεται και να αναφέρεται στο κείμενο.
- Εάν πρέπει να παραπεμφθεί ο αναγνώστης σε Παράρτημα, αυτό πρέπει να αναφερθεί (για παράδειγμα: ..., που παρουσιάζεται αναλυτικά στο Παράρτημα Β).

3.1. Χαρακτηριστικά και απαιτήσεις της γλώσσας συγγραφής της εργασίας

Είναι σημαντικό να κατανοούμε τις ιδιαιτερότητες του γραπτού λόγου σε σχέση με τον προφορικό λόγο. Ο γραπτός λόγος είναι πιο αυστηρός, συνθετικός και συστηματικός. Εκφράσεις που είναι δόκιμες στον προφορικό λόγο είναι πιθανόν να μην χρησιμοποιούνται στο γραπτό.

Το ύφος της εργασίας πρέπει να είναι αντικειμενικό. Να αποφεύγονται οι συναισθηματικές φορτίσεις (θετικές ή αρνητικές) που μπορούν να δημιουργήσουν την εντύπωση μεροληπτικής στάσης του συγγραφέα. Είναι σημαντικό να αποφεύγονται εκφράσεις, που να υποδηλώνουν προκατάληψη απέναντι σε κοινωνικές ομάδες ή συγκεκριμένους ανθρώπους. Επίσης, αποφεύγουμε γενικές εκφράσεις όπως π.χ., «η επιστήμη έχει ανακαλύψει».

Ο λόγος του συγγραφέα μιας επιστημονικής εργασίας δεν είναι δογματικός και αφοριστικός, αλλά αποδεικτικός. Θα πρέπει να αποφεύγονται κατηγορηματικοί, απόλυτοι ισχυρισμοί και πάντα να χρησιμοποιούνται επιχειρήματα για την τεκμηρίωση των παρουσιαζόμενων ιδεών. Επίσης, είναι σημαντικό να αποφεύγονται οι ηθικές κρίσεις περί καλού και κακού. Στην εργασία χρειάζονται επιχειρήματα και όχι ηθικά κηρύγματα ή καταδικαστικά βουλεύματα.

Ο λόγος θα πρέπει να είναι λιτός, σαφής και κατανοητός. Προτείνεται η αποφυγή απλοϊκών, καθημερινών εκφράσεων και η ορθή χρησιμοποίηση του επιστημονικού λόγου και του εννοιολογικού κώδικα της επιστήμης. Βοηθά πολύ στην εργασία η χρήση υποθετικού λόγου και γενικότερα η υπόδειξη της πιθανότητας πραγματοποίησης κάποιων ενδεχόμενων σεναρίων (π.χ., «τούτο είναι πιθανόν να οφείλεται», «μια πιθανή εξέλιξη της κατάστασης είναι»)

Στο γραπτό λόγο πρέπει να χρησιμοποιούμε τον επιστημονικό κώδικα της επιστήμης (ορολογία), το λόγιο και όχι τον καθημερινό τρόπο έκφρασης. Οι προτάσεις θα πρέπει να έχουν σαφή και πλήρη δομή: υποκείμενο – ρήγα – αντικείμενο/κατηγορούμενο. Οι τεράστιες προτάσεις στις οποίες τείνει να χαθεί το νόημα πρέπει να αποφεύγονται.

Η διπλωματική εργασία δεν αποτελεί μια απλή εξωτερική παράθεση στοιχείων και πληροφοριών, αλλά θα πρέπει να εδράζεται στην ολοκληρωμένη και συστηματική παρουσίαση της επιχειρηματολογίας του μεταπτυχιακού φοιτητή πάνω σε ένα πολύ συγκεκριμένο θέμα.

Τα παραθέματα και οι παραφράσεις πρέπει να προσαρμόζονται στο ύφος του κειμένου στο οποίο εντάσσονται. Το κείμενο πρέπει να έχει ενιαίο ύφος, το προσωπικό ύφος γραφής του συγγραφέα του και όχι να αποτελεί συρραφή διαφορετικών υφών. Δεν πρέπει να αλλοιώνεται το νόημα των παραθεμάτων που χρησιμοποιούνται. Θα πρέπει να αποφεύγεται η σύγχυση των απόψεων του συγγραφέα με τις απόψεις των συγγραφέων τους οποίους παραθέτει. Χρειάζεται πολύ προσοχή η διαδικασία ενσωμάτωσης των παραθεμάτων από άλλες βιβλιογραφικές πηγές στο ύφος και τη ροή του κειμένου μιας διπλωματικής εργασίας.

Ο συγγραφέας πρέπει να δίνει έμφαση, να τονίζει κάποια κομβικά σημεία που αποτελούν τα σημεία - κλειδιά της διπλωματικής εργασίας. Το μη διαφοροποιημένο ύφος είναι άνευρο, πλαδαρό και βαρετό.

Η διπλωματική εργασία θα πρέπει να έχει ενιαία συνεχή ροή και να απουσιάζουν κενά στην επιχειρηματολογία και στη ροή του κειμένου. Οι παράγραφοι αποτελούν μικρές νοηματικές ενότητες και θα πρέπει να συνδέονται νοηματικά μεταξύ τους. Οι τελευταίες λέξεις της προηγούμενης παραγράφου θα πρέπει να συνδέονται με τις πρώτες λέξεις της επόμενης.

Το κείμενο θα πρέπει να είναι ευανάγνωστο, σαφές και να μη δημιουργεί συγχύσεις στον αναγνώστη. Κατά τη σύνταξη των διπλωματικών εργασιών απαιτείται προσοχή για την αποφυγή γραμματικών και συντακτικών λαθών.

4. Δομή της διπλωματικής εργασίας

Η δομή της διπλωματικής εργασίας θα πρέπει να είναι η εξής:

1. Εξώφυλλο (όπως στο υπόδειγμα που ακολουθεί)
2. Υπεύθυνη δήλωση (όπως στο υπόδειγμα που ακολουθεί)
3. Περίληψη (στην Ελληνική γλώσσα)
4. Περίληψη (στην Αγγλική γλώσσα)
5. Πίνακας Περιεχομένων
6. Πίνακας Διαγραμμάτων και Πινάκων
7. Ευχαριστίες (προαιρετικό)
8. Κύριο μέρος της εργασίας – Κεφάλαια
 - i. Εισαγωγή
 - ii. Κεφάλαιο Ένα
 - iii. Κεφάλαιο Δύο
 - iv. Κεφάλαιο Τρία, κλπ.

ν. Συμπεράσματα & Προτάσεις

9. Βιβλιογραφία

10. Γλωσσάριο (αν απαιτείται)

11. Παραρτήματα

Η Γραμματεία του ΠΜΣ θα σας δώσει σε ηλεκτρονική μορφή ένα αναλυτικό υπόδειγμα με βάση το οποίο πρέπει να αναπτύσσεται η διπλωματική εργασία. Σκοπός του υποδείγματος είναι να δημιουργηθεί ομοιογένεια στη δομή, εμφάνιση και παρουσίαση των διπλωματικών εργασιών, οι οποίες εκπονούνται από τους φοιτητές του ΠΜΣ στη Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων & Οργανισμών.

Το **εξώφυλλο** του κειμένου έχει ειδική μορφή και περιλαμβάνει τον τίτλο της διατριβής, τη σχολή, το πρόγραμμα σπουδών, τα ονόματα του σπουδαστή και του επιβλέποντος, το ακαδημαϊκό έτος και το μήνα. (σχετικό υπόδειγμα θα σας δοθεί σε ηλεκτρονική μορφή).

Στη δεύτερη σελίδα ακολουθεί η **υπεύθυνη δήλωση** του μεταπτυχιακού φοιτητή που διασφαλίζει ότι το κείμενο της διπλωματικής εργασίας αποτελεί προσωπική του δουλειά και όχι προϊόν λογοκλοπής. Πρέπει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με τον κανονισμό του ΠΜΣ, όλες οι διπλωματικές εργασίες του ΠΜΣ υποβάλλονται αρχικά σε ηλεκτρονική μορφή (αρχείο Word) ώστε να διενεργηθεί έλεγχος λογοκλοπής με τη χρήση ειδικού λογισμικού.

Στην τρίτη σελίδα ακολουθεί η **περίληψη**, στην Ελληνική και στην Αγγλική γλώσσα και η οποία πρέπει, στο μικρότερο δυνατό διάστημα (περίπου σε 300 λέξεις), να παρέχει στον αναγνώστη μία καλή πληροφόρηση σχετικά με τους στόχους, τη μέθοδο προσέγγισης και τα κύρια συμπεράσματα της εργασίας. Έπειτα, παρατίθεται ο **πίνακας περιεχομένων** της διατριβής και ο **πίνακας διαγραμμάτων και πινάκων**. Ο πίνακας περιεχομένων πρέπει να είναι ιδιαίτερα περιγραφικός, δηλαδή να περιέχει τίτλους και υπότιτλους που περιλαμβάνονται στα τμήματα της εργασίας, με τις σελίδες που αυτά βρίσκονται. Με την ανάγνωση του θα πρέπει ο αναγνώστης να μπορεί να πάρει μια ιδέα του τι διαπραγματεύεται και πώς διαρθρώνεται η εργασία. Αμέσως μετά παρατίθενται οι **ευχαριστίες** (προαιρετικά) και ακολουθεί το κυρίως μέρος της εργασίας το οποίο χωρίζεται στην εισαγωγή, στα κεφάλαια και στα συμπεράσματα.

Το **κυρίως μέρος** της διπλωματικής εργασίας αναπτύσσεται, συνήθως, σε αρκετά κεφάλαια, και διαρθρώνεται ανάλογα με τις ανάγκες της εργασίας και το θέμα που εξετάζει. Παρακάτω παρουσιάζονται ενδεικτικά τα βασικά συστατικά του κυρίως μέρους της διπλωματικής εργασίας.

4.1 Εισαγωγή

Η **εισαγωγή** πρέπει να περιλαμβάνει μια περιγραφή του προβλήματος, και μια περιληπτική παρουσίαση της προσέγγισης που ακολουθείται. Ουσιαστικά, η εισαγωγή αποτελεί αφενός εισαγωγή στο αντικείμενο (θέμα) της διπλωματικής και αφετέρου στην ίδια τη διπλωματική (παρουσιάζοντας τη δομή της). Η εισαγωγή αναφέρεται στην προβληματική της έρευνας και προετοιμάζει τον αναγνώστη για το κυρίως σώμα της εργασίας. Περιγράφει τη συλλογιστική της εργασίας, αρχίζοντας από τη σημασία του θέματος και οδηγεί τον αναγνώστη σταδιακά στο ερευνητικό πρόβλημα και το σκοπό της εργασίας. Αυτό επιτυγχάνεται αναφέροντας συνοπτικά πώς άλλοι ερευνητές έχουν διαπραγματευτεί το συγκεκριμένο θέμα, και τι έχει βρεθεί σχετικά με αυτό, τεκμηριώνοντας τους ισχυρισμούς με βιβλιογραφικές παραπομπές.

Στην εισαγωγή θα πρέπει σύντομα, αλλά περιεκτικά, να αναφέρονται (με τη σειρά που ακολουθούν):

- Ο προσδιορισμός του προβλήματος ή αντικειμένου της διπλωματικής εργασίας.
- Οι λόγοι επιλογής του συγκεκριμένου θέματος.
- Η τεκμηρίωση της πρωτοτυπίας του αντικειμένου της διπλωματικής εργασίας.
- Ο προσδιορισμός της «θεματικής κατηγορίας» της διπλωματικής (όπως εξηγήθηκε προηγουμένως).
- Η σχετική διεθνής εμπειρία στην προσέγγιση, μελέτη και λύση του προβλήματος ή αντικειμένου.
- Ο σκοπός και οι στόχοι της διπλωματικής εργασίας.
- Τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας.
- Η περιγραφή της γενικής ερευνητικής μεθοδολογίας της προσέγγισης της διπλωματικής εργασίας (δηλαδή ο συνδυασμός των «πρόβλημα – θεωρία – μέθοδος»).
- Συνοπτική παρουσίαση της δομής της εργασίας και των κεφαλαίων που θα ακολουθήσουν.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, το κεφάλαιο της **εισαγωγής** συνήθως συγγράφεται τελευταίο, δηλαδή αφού έχουν συγγραφεί τα υπόλοιπα κεφάλαια της διπλωματικής εργασίας.

4.2. Προσδιορισμός του προβλήματος/αντικειμένου μελέτης και διεθνής εμπειρία (βιβλιογραφική ανασκόπηση)

Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει τη σχετική θεωρία, την ανασκόπηση δηλαδή της διεθνούς βιβλιογραφίας, τα αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών, συγκρίσεις, κριτικές, διαφοροποιήσεις στη μεθοδολογία που διάφοροι ερευνητές ακολούθησαν, κλπ. Επιπλέον, καλό είναι να χρησιμοποιηθούν εργαλεία περιγραφικής στατιστικής προκειμένου να παρουσιασθεί ή να υποστηριχθεί μια θέση, να συνοψισθεί μια εξέλιξη, ένα γεγονός κλπ.

Κατά τη συγγραφή θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τα παρακάτω:

- Να προσδιορίζεται η ουσία του προβλήματος της διπλωματικής εργασίας.
- Να χρησιμοποιείται μόνο η σχετική βιβλιογραφία, θεωρία, πηγές, μέθοδοι και μεθοδολογία.
- Να αποφεύγεται η περιγραφική πληροφορία (trivial), η οποία μπορεί να βρεθεί εύκολα ή είναι ευκόλως εννοούμενη ή είναι πολύ γνωστή.
- Μπορούν να χρησιμοποιούνται θεωρητικά και πρακτικά παραδείγματα για την ισχυροποίηση των απόψεων. Τα εκάστοτε χρησιμοποιούμενα παραδείγματα θα πρέπει να επιβεβαιώνουν τις διατυπωμένες απόψεις.
- Να αποφεύγονται οι επαναλήψεις.
- Να χρησιμοποιούνται θεωρίες, πρακτικές, υποδείγματα κλπ.
- Να παρουσιάζεται η βιβλιογραφική ανασκόπηση με συγκριτική προσέγγιση και με κριτική σκέψη, και όχι απλώς περιγραφικά.
- Να υπάρχουν σύνδεσμοι μεταξύ των κεφαλαίων, ενοτήτων και υποενοτήτων.
- Η ενότητα αυτή θα πρέπει να καταλήγει σε ορισμένα σημαντικά – για το αντικείμενο της διπλωματικής – συμπεράσματα, σε σαφή ερευνητικά ερωτήματα, και ενδεχομένως στη διαμόρφωση ερευνητικών υποθέσεων.

Η ενότητα αυτή, δηλαδή, περιλαμβάνει το εννοιολογικό πλαίσιο και τις θεωρίες που έχουν διατυπωθεί για το θέμα της εργασίας, καθώς και τα σχετικά ερευνητικά ευρήματα. Προϋποθέτει βιβλιογραφική ανασκόπηση εστιασμένη και ενημερωμένη από την πρόσφατη ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία, η οποία πρέπει να στηρίζεται σε μεγάλο εύρος σχετικές με το θέμα, δευτερογενείς πηγές (πρωτότυπα επιστημονικά άρθρα). Οι συνδέσεις με το θέμα της εργασίας πρέπει να είναι απόλυτα ευκρινείς και ισχυρές και να καλύπτουν επαρκώς όλες τις πτυχές του. Η ανασκόπηση των ερευνών δεν πρέπει να είναι περιγραφική/παραθετική αλλά να παρουσιάζεται συνθετικά και με

κριτική ματιά, ενώ οι προσωπικές απόψεις - όταν χρησιμοποιούνται - πρέπει να ξεχωρίζουν από τα συμπεράσματα ερευνών ή τις καθιερωμένες θεωρίες. Τα κεφάλαια και υποκεφάλαια αυτά πρέπει να είναι δομημένα με τρόπο ώστε να οδηγείται ο αναγνώστης σταδιακά από τις κεντρικές έννοιες και τις θεωρίες στα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας, που προκύπτουν ως κενά στην υπάρχουσα γνώση.

Το θεωρητικό μέρος μπορεί να περιλαμβάνει ένα ή περισσότερα κεφάλαια, με συγκεκριμένο τίτλο το καθένα, ο οποίος θα ανταποκρίνεται στο θέμα που ανασκοπείται/εξετάζεται κάθε φορά. Κάθε κεφάλαιο θα περιλαμβάνει σαφώς προσδιορισμένες ενότητες και υποενότητες, που θα είναι αριθμημένες και θα φέρουν και αυτές τίτλο. Οι ενότητες αυτές περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, πληροφορίες σχετικά με το 'τι γράφτηκε' και 'τι έχει βρεθεί σε έρευνες' από 'ποιους και πότε' επάνω στο θέμα της διπλωματικής. Εκείνο που πρέπει να προσέξει ιδιαίτερα ο μεταπτυχιακός φοιτητής είναι να μην πέσει στην παγίδα της διαδοχικής και ασύνδετης παράθεσης του τι έχει διατυπώσει ο κάθε συγγραφέας ξεχωριστά. Αυτό αποτελεί μία βασική αδυναμία του θεωρητικού μέρους πολλών διπλωματικών εργασιών. Θα πρέπει να γίνει μία κριτική σύνθεση των βασικών θέσεων, ευρημάτων και προτάσεων που έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς. Τι προκύπτει μέσα από όσα έχουν διατυπώσει όλοι αυτοί οι συγγραφείς; Ποια είναι τα βασικά συμπεράσματα; Ποιες οι βασικές τάσεις; Ποιες οι κυριότερες διαφωνίες-διαφορές; Το μέρος αυτό κλείνει με τη διατύπωση του σκοπού της συγκεκριμένης έρευνας και την καταγραφή των ερευνητικών υποθέσεων ή ερωτημάτων.

4.3. Ερευνητική Μεθοδολογία

Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει τη μέθοδο, τα υποδείγματα, τη μεθοδολογία κλπ. στα οποία στηρίζεται η εμπειρική διερεύνηση της εργασίας. Κατά τη συγγραφή θα πρέπει να αποφεύγονται αναφορές σε υποδείγματα και μεθόδους που δεν είναι χρήσιμα στη διπλωματική εργασία ή στην απλή αναφορά της θεωρίας της έρευνας.

Η παρουσίαση της ερευνητικής μεθοδολογίας που χρησιμοποιήθηκε θα πρέπει να γίνεται αναλυτικά και λεπτομερώς, αναφέροντας με σαφήνεια και αιτιολογημένα τους λόγους για τους οποίους επιλέχθηκε η συγκεκριμένη μεθοδολογία. Επίσης, θα πρέπει να αναφέρονται και τυχόν περιορισμοί ή προβλήματα που μπορεί να υπάρχουν.

Η μεθοδολογία πρέπει να ανταποκρίνεται πλήρως στα συγκεκριμένα ερευνητικά ερωτήματα της διπλωματικής εργασίας και να συνοδεύεται από σαφή, επαρκή και τεκμηριωμένη αιτιολόγηση των μεθοδολογικών επιλογών. Είναι απαραίτητο να

περιγράφονται αναλυτικά όλες οι πτυχές της μεθοδολογίας σε ξεχωριστά υποκεφάλαια (διαδικασία επιλογής και χαρακτηριστικά του δείγματος, διαδικασία και τεχνικές/εργαλεία συλλογής δεδομένων, στρατηγική και μέθοδοι ανάλυσης δεδομένων, κ.α.) με διαφάνεια, λεπτομέρεια και ακρίβεια. Ακόμα, ανάλογα με το αντικείμενο της έρευνας, μπορεί να χρειάζεται να γίνει αναφορά σε ζητήματα δεοντολογίας. Τέλος, περιγράφονται ο πληθυσμός της έρευνας, το δείγμα, ο τρόπος επιλογής του, τα μέσα συλλογής των δεδομένων, ο τρόπος κατασκευής και διακίνησης τους, το εάν έγινε ή όχι πιλοτική έρευνα, οι μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης των δεδομένων, το πλαίσιο και ο τρόπος ερμηνείας τους, καθώς και σαφής τεκμηρίωση της επιλογής της παραπάνω μεθοδολογίας. Επίσης, αναφέρονται οι περιορισμοί της συγκεκριμένης μεθοδολογίας και επισημαίνονται τυχόν δυσκολίες και προβλήματα που παρουσιάστηκαν κατά τη διεξαγωγή της έρευνας

4.4. Παρουσίαση, Ανάλυση και σχολιασμός των Αποτελεσμάτων

Η ανάλυση των δεδομένων αναμένεται να κάνει χρήση των κατάλληλων τεχνικών για τα αποτελέσματα της έρευνας σε συνδυασμό με τα ερευνητικά ερωτήματα. Θα πρέπει να είναι διεξοδική (αν όχι και πρωτότυπη/ευρηματική), χωρίς κενά, ασυνέπειες ή ανακρίβειες και να μην περιορίζεται στην απλή περιγραφή των δεδομένων αποτελεσμάτων αλλά να αξιοποιεί μεθόδους επαγωγικής ανάλυσης για χρήσιμη και πρωτότυπη συμπερασματολογία. Ο τρόπος παρουσίασης των αποτελεσμάτων πρέπει να διακρίνεται για την εξαιρετική του σαφήνεια και ακρίβεια.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της εμπειρικής έρευνας μπορεί να περιλαμβάνει (ενδεικτικά): στατιστικές αναλύσεις, ελέγχους υποθέσεων, ανάλυση διακύμανσης, συσχέτιση και παλινδρόμηση, μη-παραμετρικούς ελέγχους, κ.ά., ανάλογα με τις ανάγκες του αντικειμένου της διπλωματικής εργασίας και σε συνάρτηση με την ερευνητική μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε. Επίσης, στην ενότητα αυτή θα πρέπει να δίδονται απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα που παρουσιάστηκαν σε προηγούμενες ενότητες της εργασίας.

Στη ενότητα αυτή πρέπει να παρουσιάζονται μια σειρά από θέματα, όπως:

- Το σύνολο των πρωτογενών και δευτερογενών δεδομένων ανάλογα με το είδος της έρευνας που εκπονήθηκε (πού βρέθηκαν, πώς βρέθηκαν, εξαντλητικά κάθε πηγή απόκτησης δεδομένων, είδος δεδομένων, χρονικό διάστημα που καλύπτουν, τις αδυναμίες των δεδομένων, καθώς και εάν αποτελούν δεδομένα

που χρησιμοποιήθηκαν σε προγενέστερες έρευνες, πιθανά για άλλες χώρες, περιπτώσεις ή/και χρονικές περιόδους).

- Το στατιστικό λογισμικό που χρησιμοποιήθηκε, π.χ. Statistical Package for Social Sciences - SPSS.
- Πολύ σύντομη αναφορά στη μέθοδο, υπόδειγμα από την προηγούμενη ενότητα (Μεθοδολογία), καθώς και στον τρόπο διαχείρισης και επεξεργασίας των δεδομένων. Επιπλέον, πρέπει να παρουσιάζεται μια στατιστική (περιγραφική) ανάλυση αυτών των δεδομένων (ανάλογα με το αντικείμενο της εργασίας), η οποία θα σχολιάζεται σε σχέση με το πρόβλημα που αναλύεται.
- Τα αποτελέσματα της εφαρμογής (πίνακες, διαγράμματα ή όποια άλλη μορφή παρουσίασης κρίνεται απαραίτητη). Τα αποτελέσματα πρέπει να σχολιαστούν σε διαφορετικά επίπεδα, ταυτόχρονα:
 - (i) Από στατιστικής πλευράς
 - (ii) Συγκριτικά με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών
 - (iii) Σε συνάρτηση με τα αρχικά ερευνητικά ερωτήματα
- Η παρουσίαση και ο σχολιασμός πρέπει να είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με το πρόβλημα υπό διαχείριση, αλλά και τη σχετική συζήτηση και σύγκριση με άλλες μελέτες. Επίσης, η όλη εμπειρική ανάλυση, παρουσίαση, συζήτηση αποτελεσμάτων κλπ. πρέπει να καταλήγει σε σαφή συμπεράσματα και να απαντά στα ερευνητικά ερωτήματα (και τυχόν υποθέσεις) της εργασίας.

Ακόμη, στο κεφάλαιο αυτό σχολιάζονται κριτικά και ερμηνεύονται τα αποτελέσματα της έρευνας που περιγράφηκαν, σε συνάρτηση με το θεωρητικό πλαίσιο και τα πορίσματα άλλων ερευνών που παρουσιάστηκαν στα κεφάλαια του θεωρητικού μέρους της εργασίας. Λαμβάνονται ταυτόχρονα υπόψη οι τυχόν ιδιαιτερότητες του αντικειμένου της έρευνας. Βασικές ερωτήσεις που πρέπει να απαντηθούν: Τι δείχνουν τα αποτελέσματα της έρευνας που περιγράφονται στο σχετικό κεφάλαιο; Πώς μπορούμε να τα ερμηνεύσουμε; (λαμβάνοντας υπόψη τις έως σήμερα θεωρίες και έρευνες, καθώς και τις ιδιαιτερότητες του θέματος υπό εξέταση). Ποια μεμονωμένα αποτελέσματα παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και χρήζουν περαιτέρω μελέτης; (π.χ. μη αναμενόμενα αποτελέσματα, αποτελέσματα-έκπληξη, κ.λπ.).

Οι ερμηνείες που αποδίδονται στα αποτελέσματα οφείλουν να είναι έγκυρες, διαφωτιστικές, να παράγουν πρωτότυπη γνώση αλλά και να επικεντρώνονται στα

ερωτήματα της έρευνας, λαμβάνοντας ταυτόχρονα υπόψη διαφορετικές οπτικές γωνίες. Απαραίτητο είναι να γίνονται διεξοδικές και ευρηματικές συνδέσεις με την υπάρχουσα θεωρία και τα ευρήματα προηγούμενων ερευνών και να συζητούνται όλοι οι πιθανοί περιορισμοί της έρευνας.

4.5. Συμπεράσματα και προτάσεις

Το τελευταίο κεφάλαιο περιλαμβάνει τα **συμπεράσματα και προτάσεις** όπου συνοψίζεται ολόκληρη η εργασία με έμφαση στα αποτελέσματα που κατέληξε ο φοιτητής και γίνονται προτάσεις τόσο πολιτικής (ή πρακτικές) όσο και για περαιτέρω έρευνα. Τα συμπεράσματα πρέπει να είναι σχετικά σύντομα. Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει τα κυριότερα αποτελέσματα και συμπεράσματα της εργασίας. Στην τελευταία παράγραφο ενδείκνυται να γίνεται αναφορά σε πιθανή συνέχεια της εργασίας («μελλοντική έρευνα»): τι θα μπορούσε να γίνει στη συνέχεια από πλευράς μεθοδολογικής και θεωρητικής, διεύρυνσης της θέσης του συγγραφέα που εμφανίζεται στην διπλωματική εργασία, συλλογής και επεξεργασίας βάσεων δεδομένων, πρακτικής, κλπ.

4.6. Βιβλιογραφία

Στο τέλος της διπλωματικής εργασίας παρατίθεται η **βιβλιογραφία** κατά αλφαβητική σειρά, η οποία καλύπτει πλήρως τις αναφορές που περιέχονται στο κείμενο της εργασίας σε κάθε συγγραφέα, ερευνητικό οργανισμό και στατιστική πηγή και ακολουθεί το **γλωσσάριο** (όπου απαιτείται). Εάν υπάρχουν **παραρτήματα**, αυτά παρατίθενται μετά τη βιβλιογραφία και οι τίτλοι τους αναφέρονται στα περιεχόμενα.

Η βιβλιογραφία διαχωρίζεται σε ελληνική και σε ξενόγλωσση. Πρώτα παρατίθεται αλφαβητικά η ελληνική και στη συνέχεια επίσης αλφαβητικά η ξένη. Παρακάτω παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο πρέπει να παρουσιάζεται η βιβλιογραφία.

Για άρθρα από επιστημονικά περιοδικά (journal):

Tribe, J. & Pike, G. (2002). The philosophic practitioner. *Annals of Tourism Research*, Vol.29, No.2, pp.338-357.

Για βιβλία και μονογραφίες:

Teare, R. & Ingram, H. (1993). *Strategic Management: A Resource-Based Approach for the Hospitality and Tourism Industries*. London: Cassell, 3rd edition.

Για κεφάλαια βιβλίων από συλλογικά έργα:

Sigala, M. & Christou, E. (2002). Use of Internet for enhancing tourism and hospitality education: lessons from Europe (pp.142-153). In K.W. Wober, A.J. Frew, and M. Hitz (Eds.) *Information and Communication Technologies in Tourism*, Wien: Springer-Verlag.

Για επαγγελματικές αναφορές:

Edelstein, L. G. & Benini, C. (1994). *Meetings and Conventions*. Meetings market report (August), pp. 60-82.

Για εμπορικά (μη επιστημονικά) περιοδικά:

Ιωάννου, Π. (2000, Δεκέμβριος). Η προβολή του τουριστικού προϊόντος. *Τουρισμός και Οικονομία*, σελ. 78-83.

Για πηγές από το Internet (εφόσον γνωρίζετε τον συγγραφέα):

Johns, P. (1999). The power of branding in tourism. [Http://www.tourismabstracts.org/marketing/papers-authors/id3456](http://www.tourismabstracts.org/marketing/papers-authors/id3456). Πρόσβαση την 12η Ιανουαρίου 2003, 14:55. (προσοχή: πάντα να αναφέρετε το πλήρες URL της πηγής σας)

Για πηγές από το Internet (εφόσον δεν γνωρίζετε τον συγγραφέα):

Εισερχόμενοι τουρίστες με ναυλωμένες πτήσεις για την περίοδο Δεκέμβριος – Ιούνιος 2001. [Http://www.tourismabstracts.org/marketing/papers-authors/id3456](http://www.tourismabstracts.org/marketing/papers-authors/id3456). Πρόσβαση την 12η Ιανουαρίου 2003, 14:55. (προσοχή: πάντα να αναφέρετε το πλήρες URL της πηγής σας)

Όταν πρόκειται για πολλούς συγγραφείς (άρθρου ή βιβλίου ή ...) αναφέρονται όλοι και αποφεύγεται το γνωστό «et al. ή κ. συν.»:

Potter, R.B., Binns, T., Elliott, J.A. & Smith, D. (1999). *Geographies of Development*. Essex: Longman.

Ωστόσο, μέσα στο κείμενο, απαραίτητα χρησιμοποιείτε «et al. ή κ. συν.», π.χ. «...(Potter et al. 1999)...».

5. Ο ρόλος του Επιβλέποντα Καθηγητή (και του 2^{ου} Επιβλέποντα, εάν χρειάζεται).

Ο ρόλος του Επιβλέποντα Καθηγητή είναι να βοηθήσει και να κατευθύνει τον μεταπτυχιακό φοιτητή τόσο στην επιλογή του θέματος όσο και κατά τη διάρκεια της συγγραφής της διπλωματικής εργασίας, να σχολιάζει/διορθώνει/βελτιώνει τακτικά τα κείμενα που του παραδίδει ο υποψήφιος, να τον καθοδηγήσει σε πιθανή εμπειρική εφαρμογή και στην ανάπτυξη της ερευνητικής μεθοδολογίας, καθώς και να προτείνει

μια αμερόληπτη βαθμολογία της διπλωματικής του εργασίας στο τέλος. Ειδικά για την εκπόνηση της Διπλωματικής Εργασίας, **οι φοιτητές ενθαρρύνονται να έρθουν σε προσωπική επαφή (δια ζώσης) με τον επιβλέποντα.**

Ο ρόλος του 2^{ου} Επιβλέποντα (εφόσον χρειαστεί) είναι να προσφέρει περιορισμένη καθοδήγηση εάν και όποτε χρειαστεί, εφόσον κριθεί ότι εξαιτίας του αντικειμένου της διπλωματικής είναι αναγκαία η ύπαρξή του. Σημειώνεται ότι, σπανίως χρειάζεται ο ορισμός 2^{ου} Επιβλέποντα.

6. Διαδικασία ολοκλήρωσης και κρίσης (υποστήριξης) της διπλωματικής εργασίας

Οι ημερομηνίες κρίσης (υποστήριξης) των διπλωματικών εργασιών δεν είναι προκαθορισμένες, αλλά ορίζονται ειδικά για κάθε μία εργασία, ανάλογα με την πορεία εκπόνησης και ολοκλήρωσής τους σε συνεργασία με τον μεταπτυχιακό φοιτητή και τον επιβλέποντα καθηγητή. Εντός τριών μηνών μετά την κρίση, και εφόσον δεν γίνει τελικά αποδεκτή η εργασία, είναι δυνατή η εκ νέου υποβολή μιας διπλωματικής εργασίας. Στην περίπτωση που και πάλι δεν κρίνεται ικανοποιητική η εργασία, ο φοιτητής υποχρεούται να επαναλάβει τη διαδικασία από την αρχή με την υποβολή γραπτής πρότασης για την επιλογή νέου θέματος διπλωματικής. Στην περίπτωση δεύτερης αποτυχίας δεν παίρνει πτυχίο, αλλά του χορηγείται βεβαίωση ατελούς εκπλήρωσης των απαιτήσεων του προγράμματος, στην οποία θα αναφέρεται ότι ο φοιτητής έχει επιτύχει σε όλα τα μαθήματα του προγράμματος, αλλά δεν έγινε δεκτή η διπλωματική του εργασία.

Η Επιτροπή Κρίσης αποτελείται τουλάχιστον: α) από τον Επιβλέποντα καθηγητή που είναι διδάσκων στο ΠΜΣ ή μέλος ΔΕΠ/ΕΠ/ΣΕΠ/ΕΔΙΠ, β) δύο επιπλέον μέλη (μεταξύ των οποίων και τον 2^ο Αξιολογητή, εφόσον υπάρχει) που είναι διδάσκωντες στο ΠΜΣ ή μέλη ΔΕΠ/ΕΠ/ΣΕΠ/ΕΔΙΠ, συγγενούς ειδικότητας προς το θέμα της υπό κρίσης εργασίας. Η Επιτροπή μπορεί να περιλαμβάνει στην προφορική παρουσίαση και άλλα μέλη διδασκόντων του ΠΜΣ ή και ειδικούς επιστήμονες ως εξωτερικούς κριτές με έκφραση γνώμης μόνο. Σε περίπτωση που ο Διευθυντής του ΠΜΣ το κρίνει αναγκαίο, μπορεί και ο ίδιος να λάβει μέρος στη διαδικασία της κρίσης του φοιτητή ως τέταρτος βαθμολογητής (δηλαδή 4^{ος} Εξεταστής).

Σημειώνεται ότι, τόσο ο Επιβλέπων όσο και η Γραμματεία του ΠΜΣ ελέγχουν σχολαστικά το κείμενο της Διπλωματικής (με την χρήση ειδικού λογισμικού) για τυχόν

λογοκλοπή ή αντιγραφή. Εάν διαπιστωθεί λογοκλοπή ή αντιγραφή, τότε η Διπλωματική απορρίπτεται.

7. Παρουσίαση (δημόσια υποστήριξη) της Διπλωματικής Εργασίας

Μετά την υποβολή δύο (2) έντυπων αντιγράφων και ενός (1) ηλεκτρονικού αντίγραφου (σε αρχείο Word) της τελικής διπλωματικής εργασίας στον Επιβλέποντα, και εφόσον υπάρχει σύμφωνη γνώμη του, ορίζεται η ημερομηνία της προφορικής εξέτασης (δημόσιας υποστήριξης) καθώς και τα ονόματα των υπολοίπων μελών της Επιτροπής Κρίσης.

Η παρουσίαση χωρίζεται σε δύο μέρη που κυμαίνονται το καθένα χρονικά συνήθως στα 15 λεπτά. Ωστόσο, σημειώνεται ότι η έκταση και το βάθος της προφορικής εξέτασης είναι ανάλογα της μορφής παρουσίασης της εργασίας που σημαίνει ότι η παρουσίαση μπορεί να διαρκέσει περισσότερο από 15 λεπτά, εφόσον κρίνεται σκόπιμο από τον επιβλέποντα. Στο πρώτο μέρος ο μεταπτυχιακός φοιτητής παρουσιάζει την εργασία του στην Επιτροπή Κρίσης όπου αναμένεται ότι η εργασία θα υποστηρίζεται οπτικά με PowerPoint και ότι αν απαιτείται θα μοιραστεί στα μέλη της Επιτροπής κάποιο έντυπο υλικό. Κατά το δεύτερο μέρος της διαδικασίας, τα μέλη της Επιτροπής υποβάλουν ερωτήσεις, οι οποίες πρέπει να απαντηθούν ικανοποιητικά. Όλη η διαδικασία παρουσίασης και υποστήριξης της διπλωματικής εργασίας είναι δημόσια και ανοιχτή στο κοινό, την οποία μπορεί να παρακολουθεί οποιοσδήποτε.

Αμέσως μετά την προφορική παρουσίαση τα μέλη της Επιτροπής Κρίσης διαβουλεύονται και συμπληρώνουν το Δελτίο Αξιολόγησης βαθμολογώντας τη διπλωματική εργασία. Ο τελικός βαθμός της διπλωματικής εργασίας είναι ο μέσος όρος της βαθμολογίας των εξεταστών. Η διαβούλευση γίνεται κεκλεισμένων των θυρών μεταξύ των μελών της Επιτροπής Κρίσης. Με την ολοκλήρωση της διαβούλευσης, καλείται ο μεταπτυχιακός φοιτητής και του ανακοινώνεται το αποτέλεσμα της κρίσης. Ο Επιβλέπων Καθηγητής καταθέτει στη Γραμματεία του ΠΜΣ το Δελτίο Αξιολόγησης Διπλωματικής Εργασίας (σύμφωνα με το υπόδειγμα που υπάρχει το τέλος του παρόντος εγγράφου), το οποίο έχει το τελικό βαθμό καθώς και τις υπογραφές των αξιολογητών. Αντίγραφο αυτού του Δελτίου μπορεί να λάβει ο μεταπτυχιακός φοιτητής από τη Γραμματεία του ΠΜΣ.

8. Αντίγραφα της Διπλωματικής Εργασίας

Η Διπλωματική Εργασία μετά την δημόσια υποστήριξη και την κρίση της, μαζί με τυχόν διορθώσεις ή συμπληρώσεις που μπορεί να υποδείξει η Επιτροπή Κρίσης στον μεταπτυχιακό φοιτητή, υποβάλλεται σε ένα αντίγραφο σε ηλεκτρονική μορφή (Word) και σε ένα έντυπο αντίγραφο στην Γραμματεία του ΠΜΣ. Το ηλεκτρονικό αντίγραφο στη συνέχεια αναρτάται στην ιστοσελίδα του ΠΜΣ και στο κεντρικό αποθετήριο ηλεκτρονικών πηγών του ΑΤΕΙΘ, με ελεύθερη πρόσβαση στο κοινό. Το έντυπο αντίγραφο κατατίθεται στη βιβλιοθήκη του ΑΤΕΙΘ. Όλες οι διπλωματικές εργασίες καλύπτονται από άδεια πνευματικής ιδιοκτησίας Creative Commons «Αναφορά Δημιουργού – Μη Εμπορική Χρήση – Παρόμοια Διανομή 4.0» ή «CC: BY-NC-SA». Το ΑΤΕΙΘ και το ΠΜΣ διατηρεί το δικαίωμα της χρήσης και αναπαραγωγής μερών ή ολόκληρων των διπλωματικών εργασιών (με σαφή αναφορά του συγγραφέα και του επιβλέποντα) για διδακτικούς, ερευνητικούς ή άλλους μη εμπορικούς σκοπούς.

9. Τελικός έλεγχος της διπλωματικής εργασίας

Όταν ολοκληρωθεί η συγγραφή της διπλωματικής εργασίας καλό είναι να ελεγχθεί για τυχόν λάθη ή παραλείψεις. Παρακάτω παρατίθεται ένας πιθανός κατάλογος ελέγχου.

1. Είναι σαφώς διατυπωμένο το πρόβλημα που διαπραγματεύεται η διπλωματική εργασία; Είναι κατανοητό;
2. Είναι σαφής ο σκοπός της διπλωματικής εργασίας;
3. Υπάρχουν τεκμηριωμένοι σύνδεσμοι μεταξύ Κεφαλαίων – Ενοτήτων – Υποενοτήτων;
4. Είναι προφανή τα συμπεράσματα; Προκύπτουν αβίαστα από τα εμπειρικά αποτελέσματα ή την όποια τεκμηρίωση χρησιμοποιήθηκε;
5. Η μέθοδος ή μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκαν βασίζονται στη θεωρία και είναι τα κατάλληλα για την επίλυση του προβλήματος που θέτει η εργασία. Υπάρχουν σημεία που δεν τεκμηριώνονται;
6. Αντιστοιχούν τα συμπεράσματα και τα εμπειρικά ευρήματα (εάν υπάρχει εμπειρική διερεύνηση) στο σκοπό της εργασίας;
7. Είναι καλογραμμένη η διπλωματική εργασία; Ακολουθείται η προτεινόμενη γραμματοσειρά σε όλο το κείμενο; Έγινε έλεγχος για ορθογραφικά, τυπογραφικά και συντακτικά λάθη;
8. Αναφέρονται και σχολιάζονται, στο κείμενο, ανάλογα οι εικόνες, τα διαγράμματα και οι Πίνακες; Υπάρχουν οι αντίστοιχες πηγές, όπου χρειάζεται;

9. Αναφέρονται οι σχετικές αναφορές στο κείμενο; Υπάρχουν, αντίστοιχα, στη βιβλιογραφία; Είναι αλφαβητικά τοποθετημένες; Είναι σύμφωνα με το παραπάνω υπόδειγμα βιβλιογραφίας γραμμένες;
10. Είναι η χρησιμοποιούμενη βιβλιογραφία σχετική με το υπό διαπραγμάτευση θέμα της διπλωματικής εργασίας;
11. Είναι ο τίτλος της διπλωματικής εργασίας αντιπροσωπευτικός και κατάλληλος;

10. Θέματα Αντιγραφής και Λογοκλοπής

Τόσο η αντιγραφή όσο και η λογοκλοπή αποτελούν σημαντικότερα ζητήματα (ηθικά αλλά και πειθαρχικά) και θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να αποφεύγονται. Αξίζει να σημειωθεί ότι, οι Επιβλέποντες αλλά και ο Διευθυντής του ΠΜΣ χρησιμοποιούν ειδικό λογισμικό για τον εντοπισμό περιπτώσεων αντιγραφής και λογοκλοπής σε όλες τις Διπλωματικές Εργασίες που υποβάλλονται. Ακόμα, εάν υπάρχουν ενδείξεις αντιγραφής και/ή λογοκλοπής σε Διπλωματική Εργασία, ο Επιβλέπων μπορεί να εξετάσει το ζήτημα σε βάθος με διάφορα μέσα (προφορική εξέταση του φοιτητή κ.α.) και σε περίπτωση επιβεβαιωμένης αντιγραφής και/ή λογοκλοπής δεν θα συναινέσει στην τελική παρουσίαση της Διπλωματικής Εργασίας. Επίσης, εξέταση αναφορικά με πιθανή αντιγραφή και/ή λογοκλοπή μπορεί να γίνει και κατά την τελική παρουσίαση και υποστήριξη της Διπλωματικής Εργασίας τόσο από τον Επιβλέποντα όσο και από τα μέλη της Επιτροπής Κρίσης, αλλά και από τον Διευθυντή του ΠΜΣ – σε περιπτώσεις διαπιστωμένης αντιγραφής και/ή λογοκλοπής η Διπλωματική Εργασία θα απορρίπτεται και θα επιβάλλονται οι προβλεπόμενες από τον κανονισμό κυρώσεις.

10.1. Περί λογοκλοπής

Η λέξη λογοκλοπή (plagiarism) προέρχεται από την Λατινική λέξη *plagiarius*, που σημαίνει «απαγωγέας». Όταν κάποιος προβαίνει σε λογοκλοπή κλέβει κάποιον, όχι μόνο τις ιδέες του. Σε αυτό το πνεύμα, στο παρόν κείμενο θα βρείτε πληροφορίες για το περιεχόμενο του όρου λογοκλοπή, τρόπους με τους οποίους μπορείτε να αποφύγετε την λογοκλοπή, ποιες είναι οι ποινές που επισύρει και ποιος επηρεάζεται από αυτήν.

Η λογοκλοπή είναι η χρήση των ιδεών και των λέξεων τρίτων χωρίς αυτή να συνοδεύεται από ξεκάθαρη αναγνώριση της πηγής αυτής της πληροφορίας. Σημειώστε πως δεν έχει καμία σημασία εάν η μη αναγνώριση της πηγής είναι *εκούσια*. Κάθε

έλλειψη αναγνώρισης, ακόμα και ακούσια, θεωρείται λογοκλοπή. Η λογοκλοπή δεν είναι ποτέ αποδεκτή στην ακαδημαϊκή γραφή.

Κάθε μορφή πληροφορίας απαιτεί αναγνώριση (αναφορά ή παραπομπή). Μια κοινή λανθασμένη αντίληψη είναι πως μόνο η ακριβής αντιγραφή λέξεων από μια έντυπη πηγή αποτελεί λογοκλοπή. Η απαίτηση αναγνώρισης πηγών είναι πολύ ευρύτερη. Πιο συγκεκριμένα, είναι σημαντικό να κατανοήσετε πως πρέπει να αναγνωρίζονται τόσο οι πηγές *ιδεών* – απόψεων, θεωριών, γεγονότων, κλπ. – όσο και *λέξεων*.

10.2. Τύποι λογοκλοπής

Υπάρχουν δυο τύποι λογοκλοπής: α) η λογοκλοπή ολόκληρης πηγής και β) η μερική αντιγραφή.

Η λογοκλοπή ολόκληρης πηγής αναφέρεται στον ισχυρισμό πως το σύνολο της εργασίας ενός τρίτου είναι το αποτέλεσμα της δικής σας δουλειάς. Το συνηθέστερο παράδειγμα είναι όταν ένας φοιτητής «βάζει» το όνομα του σε μια εργασία που την έχει γράψει κάποιος άλλος. Η λογοκλοπή ολόκληρης πηγής περιλαμβάνει ακόμα τον ισχυρισμό πως είσαστε ο δημιουργός πληροφοριών όπως μια θεωρητική προσέγγιση, μια ερευνητική μεθοδολογία, ένα σχεδιάγραμμα ή ένα επιστημονικό θεώρημα. Παραδείγματα λογοκλοπής ολόκληρης πηγής περιλαμβάνουν την υποβολή:

- εργασίας ενός φίλου
- εργασίας που έχετε αγοράσει από τρίτους και έχει προετοιμαστεί από αυτούς
- εργασίας άρθρου που έχει δημοσιευτεί σε άλλη πηγή, όπως σε ένα επιστημονικό περιοδικό (journal) ή στο Διαδίκτυο.

Η μερική αντιγραφή λαμβάνει χώρα όταν οι ακριβείς λέξεις ή το ακριβές περιεχόμενο μιας πηγής εισάγονται ως μέρος της εργασίας σας *χωρίς να προχωράτε σε κατάλληλη αναγνώριση* (αναφορά ή παραπομπή) *αυτής της πηγής*. Παραδείγματα:

- αντιγραφή και επικόλληση (copy and paste) από μια ηλεκτρονική πηγή
- αντιγραφή από μια έντυπη πηγή
- αυτολεξεί επανάληψη μιας συζήτησης, του περιεχομένου μιας συνέντευξης, κλπ.
- εισαγωγή μιας φωτογραφίας, ενός βίντεο, ή άλλου είδους πολυμέσων.

10.3 Παράφραση – είναι λογοκλοπή;

Πολλοί είναι εκείνοι που πιστεύουν πως εκφράζοντας ένα κείμενο ή μια ιδέα με «δικές τους λέξεις» αποφεύγουν το ζήτημα της λογοκλοπής. Υπάρχει ένας επίσημος όρος που αναφέρεται στην έκφραση ιδεών τρίτων με «δικές σας λέξεις» – ονομάζεται «παράφραση». Συχνά ο σκοπός της παράφρασης είναι να απλοποιήσει ή να παρουσιάσει μια σύνοψη των ιδεών ενός συγγραφέα, καθιστώντας τις ιδέες αυτές περισσότερο κατανοητές. Μπορεί ακόμα να χρησιμοποιήσετε την παράφραση για να δώσετε έμφαση σε μια συγκεκριμένη ιδέα ή ακολουθία σκέψης από το γνήσιο κείμενο ενός συγγραφέα. Η παράφραση είναι αποδεκτή αλλά είναι σημαντικό να αναγνωρίζεται η αρχική πηγή από την οποία προέρχονται οι ιδέες/πληροφορίες που παραφράζετε, ακόμα και στην περίπτωση που έχουν εκφραστεί σημαντικά διαφοροποιημένες.

Είναι σημαντικό να είσαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί όταν παραφράζετε μέρη ενός κειμένου. Η απλή παράφραση, όπου αντικαθίστανται μερικές λέξεις με άλλες συνώνυμες ή αλλάζει η σειρά της πρότασης, ουσιαστικά είναι συναφής με την άμεση αντιγραφή των λέξεων του συγγραφέα. Μια τέτοια προσπάθεια δεν είναι αρκετή ώστε να θεωρηθεί γνήσια παράφραση της ιδέας και θεωρείται μορφή λογοκλοπής. Η απλή παράφραση υποδηλώνει πως ο φοιτητής δεν έχει αναπτύξει εις βάθος κατανόηση του θέματος.